

Az Hász Róbert: *Fábián Marcell
önmegismerés pandúrdetektív tizenhárom
veszélyei napja*, Kortárs Kiadó, 2017.

A délvidéki származású Hász Róbert hetedik regénye 1902 novemberében a történelmi Bács-Bodrog megye székhelyén, Zomborban és környékén, közte – egy epizód erejéig – a szerző szülőfalujában, Doroszlón játszódik. A szerteágazó cselekmény rövid előjáték után kettős gyilkossággal indul, jelen idejű síkja két hetet ölel fel, és szerkezetileg ennek megfelelően a hét napjaival jelölt tizenegy fejezetre tagozódik: hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat–vasárnap–hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat. A kettős gyilkosság felderítésével az újonnan alakult városi rendőrség parancsnoka, Heindlhoffer alezredes, illetve Milorád alparancsnok a címszereplő Fábián Marcellt és kollégáját, Winter Kálmánt bízta meg. Rajtuk kívül a kis létszámú testületnek még egy tagja van, a látszólag teljesen jelentéktelen Samu Mihály hivataloszolga, aki azonban a mű végére kulcsfigurává lép elő, és minden rejtély általa oldódik meg.

A több mint száz évvel ezelőtt játszódó események hitelességét a sajátos elbeszélői perspektíva, a jelenből átélt múlt teremti meg. Ez a perspektíva – a regényből vett szép hasonlattal – az eseményeket nem a petróleumlámpa fényével világítja meg, amely „mindig alulról vagy legjobb esetben fejmagasságban ér bennünket”, hanem az akkor terjedni kezdő villanyos világítással, amely felülről jön, „erős és élesen látni mellette a dolgokat, ugyanakkor csalóka, hamis”. A sajátos látásmód és időkezelés eszközéül mind a drámai feszültséget fokozó gyakori párbeszédekben, mind a leíró részekben az átélt függőbeszéd szolgál. Más szóval: az én-elbeszélő az elbeszélő századelő hangulatát nem a korabeli archaizmusokkal, hanem a mai köznyelvnek helyenként vulgarizmusokkal fűszerezett szleng szavaival, szólásaival, beszédfordulataival idézi fel. Erre néhány jellemző példa: „seggülye”, „fapina”, „balfék”, „elhúztak, mint a vadlibák”, „ezer százalékig biztos”, „állítsa le magát”, „rászállunk”, „át tudnak passzolni egy írógépet”, „partvonalon kívülre került”, „felesleges tiszteletköröket futnia”, „ugyanarról az alapvonalról startoltak”, „elviszi a balhét”, „nem komálom a karhatalmat”, „helyzet van”, „megpattant”. Más esetekben az *akkor így neveztek, akkor így hívták* formában gyakran vissza-

térő kollektív emlékezés, helyenként pedig egy nagyon pontosan odatett jelző érzékelteti és hitelesíti ezt a jelenből átélt múltat. Ez utóbbira a legjobb példa egy színházi plakát montázs-szerű felvillantása, Ibsen *Kísértetek* című drámájának bemutatójáról az *ifjú* Somlay Artúr főszereplésével, hiszen ebben az összefüggésben az *ifjú* jelzőnek csakis a mából nézve van értelme.

Ezzel a szemlélettel, ezzel a kettős perspektívával tud életet lehelni a mindentudó én-elbeszélő mind hőseibe, mind pedig a száz évvel ezelőtti helyszínek, események részletes, aprólékos, illetve széles, epikus sodrású leírásába. Így éri el, hogy az olvasó rácsodálkozzon az akkor éppen Zomborban ügyészkedő író, Gozdsu Elek alakjára, hogy a mű szereplőihez hasonlóan újdonságnak lássa az akkor ritkaságszámba menő kerékpárt, írógépet vagy villanyvilágítást, a telefont vagy az ujjlennyomatot, az angol–búr háborút vagy a kivándorlási hullámot Amerikába. És így éri el, hogy megelevenedjenek a kapitalista fejlődésnek indult bácskai város épületei, parkjai, utcái, a millenium előtt épült vármegyeháza, a gőzmalmok; hogy életre keljenek korabeli lakói, magyarok, németek és szerbek, a hivatalnokok, a polgári középosztály és a malomiparból meggazdagodott nagypolgári dinasztia, az alacsonyabb néprétegek, a cselédek és inasok, illetve a város környéki falvak parasztsága.

Ez a stílus végig élvezetessé teszi a szövevényes történetet. Különösen ezért kirívó a figyelmes szem számára a második csütörtöki fejezetben az alábbi mondat: „Mihály addig bökdöste sarkával a ló szügyét, amíg az végre meglódukt.”

Lovak közelében nőttem fel, így aztán nehezen tudok elképzelni olyan pozitúrát, amikor a lovas a ló hátáról sarkával bökdösi, sőt: egyáltalán eléri a ló szügyét. Persze, néha a jó Homérosz is elbőbiskol, ám egy ilyen színvonalú és a jelek szerint gondosan szerkesztett szövegből ilyen bosszantó hibát mégiscsak ki kellett volna szűrni. Hacsak nem maradtam le közben valamiről a ló anatómiáját, a lovaglás technikáját vagy az írói látásmódot illetően.

A címből kiindulva és az első benyomások alapján úgy tűnik, hogy Hász Róbert könyve műfajilag detektívregény. Ám ez csak a felszín. A fent említett nagyívű korrajz már eleve többet nyújt egy szimpla bűnügyi történetnél, az önmegismerés vágyától

vezérelt címszereplőnek e történettel összefonódó egyéni sorsából pedig az emberi lélek rejtelmeit filozofikus mélységükben feltáró és a legkényesebb igényeket is kielégítő fejlődésregény bontakozik ki. Fábíán Marcell kitett gyerekként semmit sem tud származásáról, apácák és papok között nevelkedett, majd városi ösztöndíjjal Pesten jogot végzett, meg nősült, és most, harmincöt éves korára, nyomozás közben – amit egy idő után már önmaga után is folytat – először a szülés után meghalt anyja kilétére derül fény, majd a mű végén egy Krisztus-kereszt közelében önvédelemből lelő egy személyt, akiről aztán utólag könnyűszerrel megállapítja, hogy a vér szerinti apja. Ebben az oidipuszi archetípusra visszavezethető önmegismerési folyamatban a végzet beteljesülését nem egy jósdá vetíti előre, hanem egy cigányasszony és egy spiritiszta szeánsz dodonai intelme. Az előbbi arra figyelmezteti, hogy óvakodjék a keresztől, az utóbbi pedig arra, hogy vigyázzon a keresztre. Ez az önmegismerési folyamat a regény legmegrendítőbb és legkatartikusabb vonulata, amit egy összefüggőbb idézettel is érdemes illusztrálni: „Eltökélttségével, hogy kik a szülei, Amália (a felesége) elejétől fogva nem rokonszenvezett. Haszontalan, beteges és mindenekelőtt veszélyes megszállottságnak tartotta. Haszontalannak, mert semmi esélyét nem látta, hogy erőfeszítései valaha is sikerrel járjanak, betegesnek, mert tartott tőle, hogy a titok felfedésének vágya olyan kórként vette birtokába Marcell szervezetét, amire nem létezik gyógymód, és veszélyesnek, mert hamis reményekben ringatta, egyik téves nyomtól a másikig sarkallta, s minden csalódás egyre nagyobb sebet ütött a lelkén.”

A harmadik réteg, a bűnügyi történet viszont tartogat néhány olyan elemet, amelyek rontanak az összbenyomáson. A cselekményt elindító kettős gyilkosság után a szálak először az egyik áldozat bátyjához, Falcione Nándorhoz, a város leggazdagabb polgárához, illetve egy doroszlói nagygazdához vezetnek, aki szintén rokonságban áll a családdal. Ezek a nyomok azonban hamisnak bizonyulnak, a kettős gyilkosságot pedig hamarosan még további négy követi. Ehhez jön egy öngyilkosság, továbbá egy hat évvel

előtti vadászbaleset most megtalált áldozata, aztán Fábíán Marcell önvédelemből elkövetett emberölése, és végül a nyomozás szempontjából addig teljesen érdektelen, sőt: éppen hogy a másik oldalon, a rendőrség alkalmazásában álló tettes lelövése. Ez összesen tíz, amihez még hozzá kell adni a bevezető epizód három halottját. Az annyi, mint tizenhárom. A tettes egyébként nem más, mint a már említett Samu Mihály. A rendőrségi hivatalosolga azért esküdött bosszút négy kártyapartner, köztük Falcione Nándor léha öccse ellen, mert azok hat éve vadászat közben véletlenül lelőtték a menyasszonya bátyját, és ennek következményeibe a fiatal lány testileg-lelkileg is belerokkant. Vesztét a vármegyénél használt halványzöld papíron az egyik áldozathoz írt levél jellegzetes gépelési hibái és a régi Remington okozza, amelynek kis s és nagy P betűje csak félig látszik. A hamis nyom, a gyanúsítottként szóba sem jöhető tettes, a bűnjelek logikusan rekonstruálható láncolata a detektívtörténetek jól ismert toposzai. Ilyenektől Dosztojevszkij sem riadt vissza a *Bűn és bűnhődés*-ben. A mi esetünkben ezek a motívumok ötletesen el is vannak bújtatva a cselekményben, a Remingtont például jól megfontolt szándékkal maga a hivatalsegéd szerezte be a tanügyi osztályról, a papírmunka megkönnyítésének ürügyén.

A klasszikus esztétika mércéjével mérve azonban azt kell mondani, hogy a hivatalsegéd vérszomjas indulata lélektanilag motiválatlan, egy véletlen vadászbalesetért indokolatlan ekkora büntetés. Éppen ezért – Dosztojevszkijnél maradván – az itt Porfirij Petrovicznak megfelelő Fábíán Marcell lélektani ábrázolása a nagy elődhöz méltó módon sikerült, a Raskolnyikovnak megfelelő Samu Mihályé viszont nem. Mert alakja a gyilkosság előkészítésében ugyan árnyalt és hiteles, a gyilkosság indítékaiban és kivitelezésében viszont halvány és hiteltelen. Nem is beszélve a tizenhárom halotról. Persze belegondolva, hogy Tolsztoj hasonló okokból egyenesen Shakespeare-t nevezte a brit mészárosnak, ez a kifogás akár az erőszaktól irtózó fanyalgásnak is tekinthető egy különben jó és szinte letehetetlenül olvasmányos regény kapcsán.

Ircsik Vilmos

Látogasson el a Magyar Napló webáruházába, ahol kedvezményes áron vásárolhatja meg kiadványainkat:

Vers • Próza • Dráma • A Magyar Irodalom Zsebkönyvtára • Nyitott Műhely albumsorozat • Mesekönyvek
Németh László irodalomtörténete • Ismeretterjesztő könyvek • Műfordítások • Művészeti albumok • Szociográfia
Irodalomtörténet, tanulmány, esszé • Antológiák

► www.magyarnaplo.hu